

5. JULIJ 1822 – PRVA GEODETSKA EKIPA NA VRHU TRIGLAVA

5TH JULY 1822 – THE FIRST SURVEYING TEAM ON TOP OF MT. TRIGLAV

Joc Triglav

1 UVOD

Slika 1: Na februarski strani koledarja je razglednica iz leta 1923, ki prikazuje Triglavski dom na Kredarici (2515 m) in Triglavski ledenik z vrhom Triglava (2863 m). (Vir slike: Koledar..., 2018)

Tako kot običajno sem tudi letos v knjigarni iskal stenski koledar, ki mi bo čez leto krasil pisarno. Običajno izberem takšnega s fotografijami iz narave, da se ob občasnem pogledu nanje razbistri misel in spočije oko. Tudi tokrat sem že držal v rokah podoben primerek, ko je žena opazila zanimiv koledar *Gore in ljudje na starih razglednicah* s starinskimi slikami in razglednicami s slovenskih planin (Koledar..., 2018). Koledar s podobami, ki jih v zbirkah hranita Gornjesavski muzej Jesenice in Slovenski planinski muzej,

je ob letošnji 240. obletnici prvega vzpona na Triglav natisnila in izdala založba Medium iz Žirovnice. Obrnil sem nekaj strani in takoj mi je bil všeč.

V začetku leta sem ga tako namestil v svoji pisarni, ne da bi vedel, da me bo pripeljal tudi do kratke, a zanimive zgodovinske geodetske zgodbe iz zapisa v nadaljevanju. Potem pa sem pred dnevi, ko sem obrnil list na mesec februar, najprej občudoval skoraj sto let staro razglednico Kredarice in Triglavskega ledenika s Triglavom (slika 1) ...

2 PRVA MERITEV TRIANGULACIJSKE TOČKE NA TRIGLAVU

...takoj zatem pa se je »zoom« mojega pogleda ustavil na slikovnem detajlu na dnu strani (slika 2).

Slika 2: Ilustracija nevihte ob triangulacijski piramidi na vrhu Triglava s februarске strani koledarja. (Vir slike: Koledar..., 2018)

Ob gornji sliki je objavljen kratek zapis z naslovom *Planšarice so s pomivalkami in žehtarji podile bežečega inženirja*, ki me je spodbudil k dodatnim poizvedbam. Zgodovinski viri za to zgodbo, ki se delno prepletajo, dopolnjujejo in v posameznih podrobnostih razlikujejo, so navedeni na koncu članka.

V knjigi, ki jo je po dolgoletnem zbiranju pripravil zdravnik, alpinist in gorski reševalec France Malešič (Malešič, 2005), najdemo naslednji opis: »5. julija 1822 se je stotnik Antonio von Bosio z vodniki in težkim zemljemerskim merilnim orodjem povzpel na vrh Triglava. Poverjena mu je bila naloga, naj sestavi trigonometrično omrežje Kranjske. Zato je bil dal na vrhu že pred vzponom postaviti triangulacijsko piramido. Priprave in merjenje so bili zamudni. Že tako slabo vreme se je pred večerom še poslabšalo.

Bližala se je nevihta in vodniki so Bosiu svetovali, naj gredo nazaj. Odločil pa se je, da bo prespal na vrhu, ker ni hotel pustiti merilnega aparata brez varstva, ali pa se mu je zdel sestop še nevarnejši in si je želel prihraniti ponoven težaven vzpon. Vodniki in nosači so odšli; z njim in njegovim slugo, korporalom Johannom Rothemmelom, je ostal le 35-letni vodnik Anton Korošec, po domače Cerkovnikov Tonej s Koprivnika. Veter se je spremenil v orkan s številnimi bliski. Ko se je Bosio končno odločil za vrnitev, je Korošec presodil, da je v takem vetru sestop po grebenu nemogoč in je morda bolje počakati, da se neurje umiri. Občepeli so ob piramidi, kjer jih je večkrat oplazila strela, dokler niso omotični poiskali skalno kotanjo nekoliko nižje in se spet pokrili s šotorskim platnom. Tudi tam niso bili varni pred streljo, zato je vodnik začel priganjati, naj bi vseeno poskusili sestopiti. Druga dva ga nista poslušala, zato se je vrnil k piramidi. Sključenega pod njo je okrog 11. ure zvečer ubila strela.

Naslednji dan so prišli na vrh vodniki Anton Kos iz Jereke, Simon Stare, po domače Orjakov Šimen iz Podjelja, in še pet po imenih neznanih nosačev. Truplo Antona Korošca so z velikimi težavami prinesli v dolino. To je bilo prvo znano gorsko reševalno delo vodnikov in nosačev.«

V zapisu na spletnem portalu Gore in ljudje (Škodič, 2007) najdemo še tale dopolnilni opis: »Prva žrtev na vrhu Triglava je prav tako povezana z udarom strele. Petega in šestega julija 1822 se je na vrh povzpел stotnik Antonio von Bosio, ki ga je spremljalo več lokalnih vodnikov in nosačev. Na vrh so pritovorili težko zemljemersko merilno orodje, s katerim je stotnik opravljal zadano nalogo, da postavi trigonometrično omrežje Kranjske. Na vrhu je bila predhodno postavljena triangulacijska piramida, zamudne stotnikove meritve pa je oteževalo vreme, ki se je vedno bolj slabšalo. Zaradi konca dneva in bližajoče se nevihte so vodniki od Bosia zahtevali sestop z vrha, a ta se je odločil, da prinesene opreme ne bo pustil brez nadzora in da bo noč preživel kar na samem vrhu. Vodniki in nosači so zato sami sestopili, z njim je ostal le vojaški sluga in pa Anton Korošec, vodnik iz Koprivnika. Ponoči se je razbesnel orkanski veter, strele pa so udarjale ena za drugo. V tistem neurju se je Bosio sicer odločil za umik, a zaradi vetra in teme je bilo to nemogoče. Sključene pod šotorskim platnom jih je večkrat oplazila strela, zaman so iskali varnega kotička na vrhu in v skalnih kotanjah. Ob enajstih zvečer je udarilo neposredno v nesrečnega Korošca, ki se je med tistim zmedenim tavanjem zatekel pod piramido. Drugo jutro so se vodniki in nosači vrnili in truplo zvestega vodnika z velikimi težavami prinesli v dolino. Bosio je med njihovim prihodom še vedno opravljal meritve in posledica je bil sprejem, ki ga je doživel ob povratku na Velo polje. Med planšarji in planšaricami je nastal cel kralav in za prestrašenim zemljemercem so se ženske pognale s pomivalniki in žetarji in ga podile vse do Malega polja, kjer so se jim, ne vedoč za vzrok, pri tem pogonu pridružile še tamkajšnje majarice in ga zasledovale še globoko proti Bohinju.«

V zgodovinskem zapisu o prvih raziskovalcih slovenskih gora in prvih dokumentiranih pristopih nanje (Mikša, 2013) najdemo v razpredelnici (razpredelnica 1) s časovnim zaporedjem vzponov na vrh Triglava pod zaporednima številčkama trinajst in štirinajst naslednji navedbi o geodetski odpravi:

Preglednica 1: Vzpona na vrh Triglava za potrebe triangulacije Kranjske v letu 1822. (Mikša, 2013)

1822	Zgodaj poleti prinesejo na vrh material za triangulacijsko piramido Anton Kos, Matija Korošec in Orjakov iz Podjelja z drugimi vodniki. Trinajsti pristop.
1822	5. julija se vzpenjo na vrh stotnik von Bosio, korporal Rothemmel, Anton Kos, Anton Korošec, Orjakov iz Podjelja in pet po imenu neznanih nosačev. Antona Korošca je ponoči na vrhu ubila strela. Štirinajsti pristop.

V navedenem zgodovinskem zapisu (Mikša, 2013) je opis geodetskega dela in nesrečne nevihte naslednji:

»V prvi polovici 19. stoletja se zanimanje za slovenske gore razširi tudi na nekatere druge poklicne skupine. Med te obiskovalce lahko štejemo oficirja in geodeta Antonia von Bosia (Triglav osvoji leta 1822) ... Z Bosiom je povezano tudi prvo znano gorsko reševanje na Triglavu. Leta 1822 je nosača Antona Korošca, ki je Bosia spremljal na Triglav – ta je na vrhu opravljaj geodetske meritve – ubila strela. Od Bosia najeti domačini Bohinjci so že zgodaj poleti leta 1822 postavili na vrhu Triglava triangulacijsko piramido. Sestavljena je bila iz štirih močnih drogov, ki so bili povezani z deskami in prečnimi drogovi. Priprave na merjenje so bile dolgotrajne in zamudne, in ko je popoldne nevihta zajela vrh Triglava, se je Bosio odločil, da prenoči na njem, zato da bi si prihranil grozote ponovnega vzpona. Ponoči jih je znova zajela nevihta in strela je ubila Antona Korošca, sina Luke Korošca, enega izmed prvopristopnikov leta 1778. Ko se je Bosio zjutraj prikazal na Velem polju in povedal, kaj se je zgodilo, je bil deležen burnega odziva.«

Ta je zabeležen v naslednjem citatu (Lovšin, 1946): »Samo Anton Korošec ostane s stotnikom in z njegovim slugo na vrhu. Doživeli so strašne ure. Veter se je spremenil v orkan, ki so ga spremljali tisoči bliskov in strahotno bobnenje groma z desetkratnimi odmevi. Ko si je že v noči in v najslabšem vremenu Bosio premislil in zaželel povratek z vrha, obdanega z ognjem strel, je Korošec izjavil, da je v tem položaju pri takem divjanju vetra sestop po grebenu morda še nevarnejši kakor pa ostati na mestu in čakati, da se narava pomiri. Morda jim neurje le prizanese ... Bosio in sluga sta odnesla zdravo kožo. Korošca pa je sključenega pod piramido strela ubila ... To so vreščale majarice in majarji, ko jim je inženir [Bosio, op. p.] zjutraj naznanil, kaj se je pripetilo ponoči na Triglavu! Pripravljene s pomivalkami in žehtarji so podile planšarice bežečega inženirja celo na Malo polje.«

Čeprav je bila Gorska reševalna služba Slovenije ustanovljena 16. junija 1912 v Kranjski Gori v okviru takratnega Slovenskega planinskega društva, je za Bohinjce prav to prvo znano gorsko reševalno delo vodnikov in nosačev pravi začetek slovenske gorske reševalne službe na Slovenskem (Glasilo občine Bohinj, 2005).

V zvezi s priimkom geodeta von Bosia sem se spomnil tudi odličnega članka v Geodetskem vestniku o prvi sistematski triangulaciji na našem ozemlju, ki ga je pred desetletjem po podrobni proučitvi originalov elaboratov prvotne katastrske triangulacije napisal naš cenjeni geodet Marjan Jenko (Jenko, 2008). V tem članku je večkrat omenjen geodet stotnik Andreas von Bosio in njegove triangulacije v letih 1820–1821 na območju takratnega novomeškega in (civilnega) karlovskega okrožja. Zanimiva podrobnost, a iskanje odgovora na vprašanje, ali sta bila triangulatorja s priimkom von Bosio dejansko dva ali pa je bil mogoče Andreas hkrati Antonio, prepustimo morebitni drugi zgodbi.

3 STARA ZAMISEL O PLANINSKI GEODETSKI POTI

Omenili smo že na začetku, da letos mineva 240 let od prvega vzpona na vrh Triglava, ki ima v slovenski planinski zgodovini izjemno mesto. Prvi vzpon so 26. avgusta 1778 izvedli štirje domačini iz Bohinja. V spomin na ta dosežek so leta 1978, ob 200-letnici prvega vzpona, v Ribčevem lazju v Bohinju delovni ljudje in planinci Slovenije ter domačini iz Bohinja postavili spomenik prvopristopnikom, ki ga je izdelal akademski kipar Stojan Batič (slika 3). Na spominski plošči piše: »Dne 26. 8. 1778 so se štirje srčni možje iz Bohinja: Luka Korošec, Matevž Kos, Štefan Rožič in Lovrenc Willomitzer prvi, odkar svet stoji – povzpeli na vrh Velikega Triglava.«

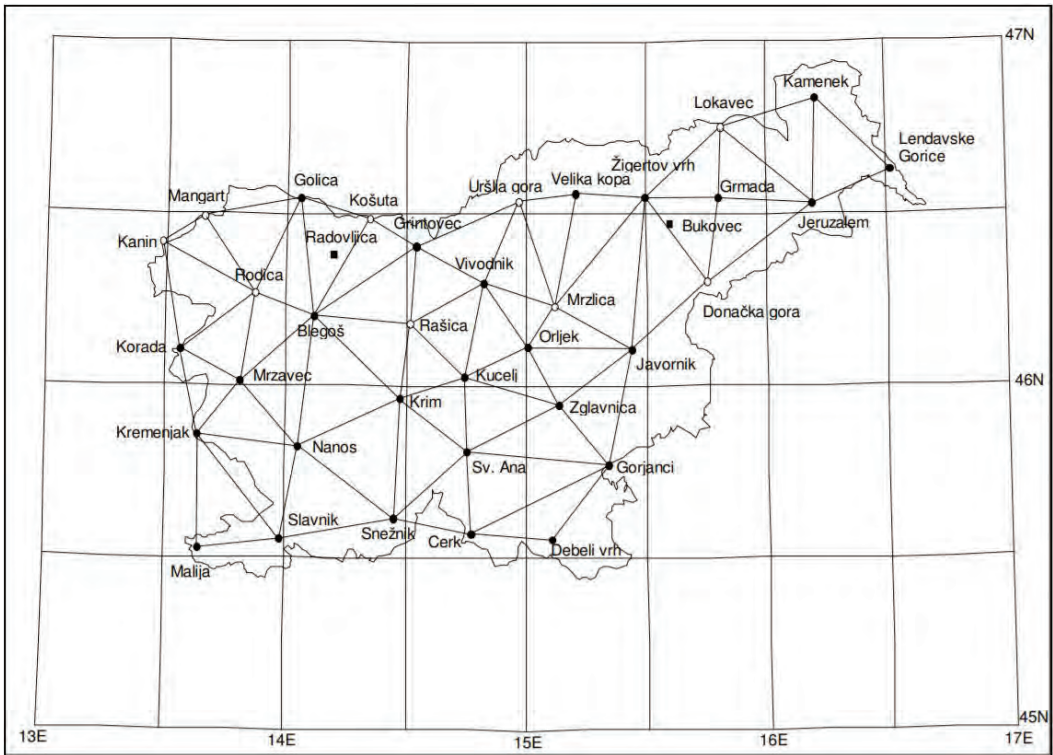

Slika 3: Spomenik štirim srčnim možem iz Bohinja, ki jim je leta 1778 uspel prvi vzpon na vrh Triglava. (Vir slike: TNP, 2018)

Med srčnimi možmi, ki so po službeni dolžnosti in z gorniškim navdušenjem osvajali visoke vrhove in na njih v težkih razmerah postavljali triangulacijske točke ter izvajali najzahtevnejše geodetske meritve, so tudi številni geodeti. Zadnji tovrstni obsežen in uspešen geodetski podvig nacionalnega pomena so geodeti in geodetke Urada za geodezijo Geodetske uprave RS ob pomoči sodelavcev z območnih geodetskih uprav izvedli v okviru kampanje EUREF 2016.

Za konec te zgodbe v premislek o povezanosti geodezije in planinstva ter v ponovno spodbudo za celovito uresničitev tri desetletja stare zamisli navajam še besede našega cenjenega pokojnega geodeta in gornika Gojmirja Mlakarja, ki jih je pred 25 leti zapisal v Planinskem vestniku v dveh delih v članku Geodezija in planinstvo (Mlakar, 1993a in 1993b): »Namen pričujočega sestavka je opozoriti na povezanost geodetske stroke s planinstvom, obuditi spomin na stanovske kolege, ki so se pri svojem delu srečevali z lepotami planin, bili velikokrat med tistimi, ki so iskali prehode in dostope do vrhov ter jih po tedaj nezavarovanih smereh tudi osvajali. Prispevek naj bi tudi oživel razmišljanja o geodetski planinski poti, ki bi imela za cilj obisk vseh vrhov, na katerih so triangulacijske točke 1. reda. O njej smo razmišljali leta 1988 (tudi Planinski vestnik je o tem pisal), aktivnosti za njeno vzpostavitev pa so zaradi pomanjkanja denarja in premajhne zagnanosti zamrle. Med tem časom so se razmere spremenile. Opisane trigonometrične točke 1. reda niso več del jugoslovanske mreže 1. reda, temveč je to mreža samostojne države Slovenije. Ni več točk na vrhovih, do katerih je prepovedan dostop. Vse to so razlogi, da geodeti idejo o planinski geodetski poti uresničimo. Posvetili bi jo kolegom, ki so pred mnogimi leti opravljali pionirska zemljemerska dela na slovenskem ozemlju.«

Osvežitev spomina, katere so točke, o katerih je pisal geodet Mlakar, nam omogoča spodnja slika (slika 4).

Slika 4: Astrogeodetska mreža Slovenije je po obliki klasična trigonometrična mreža. Zaradi zahtev klasične terestrične geodezije so trigonometrične točke na izpostavljenih mestih, kot so vrhovi gora ter vrhovi višjih ali nižjih hribov in gričev (Stopar in Kuhar, 2001).

Deset od teh točk bo Geodetska uprava RS v naslednjih letih obnovila in ohranjala kot nacionalno kulturno-tehnično dediščino (Miklič, 2015). Vse preostale točke na gornji sliki, kot tudi množica drugih točk geodetske mreže vseh redov in zvrsti, pa nam bodo geodetom omogočale trajno obojestransko matematično povezavo med sedanjim in novim koordinatnim sistemom, v katerega smo z eno nogo že vstopili.

4 ZAKLJUČEK

Tradicijo geodetov preteklih rodov, ki so po vsem svetu na izpostavljenih vrhovih planin v smrtno nevarnih razmerah vzpostavljali triangulacijske mreže kot temelje geodetskih sistemov, moramo geodeti vsestransko spoštovati, ceniti in ohranjati tudi v sodobnem času.

Nevihtam in strelam se geodeti danes med delom v naravnem okolju praviloma lahko pravočasno in varno izognemo, s strokovnim delom pa moramo vedno skrbeti, da bodo vrhovi natančnosti in točnosti naših sodobnih geodetskih meritev čim bližje skupaj. Tako bomo vsem svojim uporabnikom vedno znova najbolje izkazovali svoje znanstveno in strokovno geodetsko znanje, hkrati pa se bomo znali izogniti večini bodočih neviht in strel iz našega neposrednega družbenega okolja!

Literatura in viri:

- Glasilo občine Bohinj (2005). Reševanje Korošca začetek slovenske GRS, VIII/2, september 2005 (7). <http://www.gore-ljudje.net/novosti/4270/>
- Jenko, M. (2008). Prva sistematska triangulacija na našem ozemlju. Geodetski vestnik, 52 (1), 82–95. http://www.geodetski-vestnik.com/52/1/gv52-1_082-095.pdf
- Koledar (2018). Gore in ljudje na starih razglednicah. 240 let prvega vzpona na Triglav. Žirovnica: Založba Medium, 13 str. <http://www.medium.si/sl/artikel/131644042.html>
- Lovšin, E. (1946). V Triglavu in njegovi soseščini. Ljubljana, 107–109.
- Malešič, F. (2005). Spomin in opomin gora. Založba Didakta, Radovljica, 496 str.
- Miklič, J. (2015). Geodetska tehnična dediščina je tudi 10 stebrov državnih trigonometričnih točk 1. reda. Ljubljana: Geodetska uprava RS-Urad za geodezijo. <http://www.zdruzenje-sickmet.si/images/tabdoc/ZEMLJEMERSKA%20TEHNICNA%20DEDISCINA%20JE%20TUDI%2010%20STEBROV.pdf>
- Mikša, P. (2013). Prvi raziskovalci slovenskih gora in prvi dokumentirani pristopi nanje. Zgodovinski časopis, 67/148 (3–4), 390–405. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-QAZRIQ08/d20e35b3-cabe-49d0-bf2c-469064eeb026/PDF>
- Mlakar, G. (1993a). Geodezija in planinstvo – 1, Planinski vestnik, XCIII/1993 (10), 437–440. http://www.planinskivestnik.com/files/File/PV_1993_10.pdf
- Mlakar, G. (1993b). Geodezija in planinstvo – 2, Planinski vestnik, XCIII/1993 (11), 486–489. http://www.planinskivestnik.com/files/File/PV_1993_11.pdf
- Stopar, B., Kuhar, M. (2001). Moderni geodetski koordinatni sistemi in astrogeodetska mreža Slovenije. Geodetski vestnik, 45 (1–2), 11–26. <http://www.geodetski-vestnik.com/45/gv45-12.pdf>
- Škodič, D. (2007). Z žehtarji nad zemljemerca. RadioDur, Nad meglo, 13. 7. 2007, 37. oddaja. <http://www.gore-ljudje.net/novosti/9782/>
- TNP (2018). Triglavski narodni park – spletna stran. <https://www.tnp.si/assets/Znamenitosti/Spomenik-stirim-srcnim-mozem-2.jpg>

Dr. Joc Triglav, univ. dipl. inž. geod.
 Območna geodetska uprava Murska Sobota
 Lendavska ulica 18, SI-9000 Murska Sobota
 e-naslov: joc.triglav@gov.si